

арк.5. 9. Русначенко А.М. Вказ. праця. – С.326. 10. ЦДАГОУ, ф.1, оп.16, спр.75, арк.7. 11. Там само, спр.109, арк.415, 417–430. 12. Касьянов Г. Вказ. праця. – С.10. 13. Русначенко А.М. Вказ. праця. – С.15. 14. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області, Ф.П.26250. 15. Стасюк І.М. Джерела до вивчення історії українського національно-патріотичного руху в УРСР середини 1950-х – кінця 1980-х років ХХ ст // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Держава та армія”. – 2003. – №474. – С.98. 16. ДАЛО, Ф.П.3, оп.8, спр.437, арк.18. 17. Там само. – Спр.266, арк.59–62. 18. Там само. – Арк.61.

УДК: 324:355:342.841(477)

В.Г. Радецький
Національна академія оборони України

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ТА ГУАМ

©Радецький В.Г., 2008

Розглянуто питання щодо можливої участі України в міжнародній миротворчій діяльності із забезпечення політичної та економічної безпеки в центральназійському регіоні.

Opening the main factors, what influences on complete of Ukrainian army by military men of professional service political and economical security in Region of Central Asia.

Сучасний світ являє собою широку мережу глобальних і регіональних міжнародних міжурядових організацій, що мають різноманітні цілі. Але кожна з них представляє структуру, яка на перше місце ставить завдання забезпечення глобальної, регіональної та національної безпеки усіх і кожної країни-члена тієї чи іншої організації.

Україна після проголошення незалежності у 1991 році активно включилася у світові політичні процеси і, зокрема, в діяльність міжнародних міжурядових організацій. Вона, враховуючи політичні й економічні міркування, прагне до створення багатополлярної системи міжнародного співробітництва. Така система забезпечить політичну й економічну безпеку держави за рахунок розширення міжнародних контактів. Країна має значні транспортно-енергетичні інтереси в Транскавказькому регіоні й у Центральній Азії, відіграє важливу роль у зміцненні міжнародного співробітництва, у пошукванні інтеграційних процесів. Її інтереси багато в чому збігаються з інтересами держав ГУАМ [1].

У рамках співробітництва з країнами Кавказького регіону прикладом є існуюче міждержавне об'єднання Грузії, України, Азербайджану і Молдови – ГУАМ. Україна виступає за поглиблення взаємодії і координації позицій чотирьох країн з основних питань діяльності ОБСЄ в плані збільшення ваги зазначених країн у цій організації, закріплення в документах ОБСЄ положень, пов'язаних зі збереженням незалежності, суверенітету і територіальної цілісності цих країн та створення навколо них стабільного оточення. Існуючий позитивний досвід координації дій вищевказаних країн в ОБСЄ набуває поширення на ООН.

Утворення ГУАМ – це було не просто рішення лідерів держав, цьому сприяли такі об'єктивні потреби і обставини:

подібність внутрішньополітичної ситуації та близькість рівнів соціально-економічного розвитку країн-учасниць, потреба модернізації суспільства і прагнення до зменшення рівня залежності від опіки Москви;

тотожність поглядів керівництва країн ГУАМ на політичні процеси, які відбуваються на пострадянському просторі, на глобальному та регіональному рівнях;

взаємне прагнення до пошуку серед держав СНД партнерів і союзників щодо розвитку прагматичних міждержавних зв'язків, формування альтернативних зовнішньополітичних орієнтацій;

намагання використовувати переваги власного географічного розташування, зокрема з метою формування транзитних транспортних і енергетичних маршрутів з Європи в Центральну Азію і Китай;

реальна потреба в організації взаємодії для розвитку й експлуатації транспортних коридорів, співробітництво у забезпеченні їхньої безпеки, зокрема через розвиток військово-політичного партнерства.

Страсбурзька декларація, яка була підписана 10 жовтня 1997 року президентами чотирьох держав – Грузії, України, Азербайджану і Молдови – оформила створення політико-консультативного союзу – ГУАМ. У ній було зафіксовано збіг позицій щодо оцінки процесів, які відбуваються на пострадянському просторі, наявність високого рівня політичного взаєморозуміння, міждержавного зближення і бажання налагодження плідного багатостороннього співробітництва групи “чотирьох” [2].

Протокол зустрічі членів цієї організації в листопаді 1997 року визначив її цілі:

- 1) розробити спільний підхід до проведення миротворчих операцій;
- 2) протистояти сепаратизму при врегулюванні регіональних конфліктів;
- 4) забезпечити надійні джерела постачання енергоносіїв;
- 5) створити трансєвразійський транспортний і промисловий коридор;
- 6) розробити спільні підходи у своїй діяльності в міжнародних організаціях стосовно проблем, які представляють спільний інтерес;
- 7) спільними зусиллями сприяти встановленню тісніших стосунків із Заходом за допомогою підготовки, а у кінцевому рахунку вступу в трансатлантичні і західноєвропейські інститути.

Країни-члени ГУАМ – це рівноправні держави з однаковою політичною й економічною орієнтацією. Вони рішуче підтримують ідею створення нових рівноправних і взаємовигідних структур кооперації. Якщо до цього додати зростаюче співробітництво України з Польщею й країнами Балтії й утворення в травні 1997 року Балто-Чорноморського альянсу (Україна, Польща, Латвія, Естонія, Литва), то тенденції розвитку інтеграційних процесів на пострадянському просторі стають очевидними [3].

Під час ювілейного Вашингтонського саміту НАТО 24 квітня 1999 року до групи “чотирьох” приєднався Узбекистан. За підсумками зустрічі була прийнята Вашингтонська Заява. Формат форуму трансформований у ГУУАМ. Але пізніше Узбекистан заявив про свою обмежену участь в коаліції та у травні 2005 року про вихід з цієї організації. У вересні 2000 року у ході саміту тисячоліття в ООН був прийнятий Меморандум, що регулює цілі створення й діяльність ГУУАМ. У 2001 році ГУУАМ одержав статус Міжнародної регіональної організації, що було підтверджено в підписаній лідерами держав-учасниць Ялтинській хартії.

У прийнятій у Вашингтоні Заяві президенти країн ГУУАМ визначили принципи й основні напрямки взаємодії держав-членів коаліції: зміцнення різностороннього співробітництва і взаємодії в рамках міжнародних організацій і форумів; розвиток взаємодії в рамках Ради Євроатлантичного Партнерства та програми НАТО ПЗМ; зміцнення взаємодії в галузі мирного врегулювання конфліктів і криз на основі поваги суверенітету, територіальної цілісності міжнародно визнаних кордонів і незалежності держав; поглиблення практичного співробітництва задля підвищення миротворчого потенціалу на основі відповідної правової бази; застосування спільних зусиль проти тероризму, національної і релігійної ворожнечі, розповсюдження ядерної та інших видів зброї масового ураження, а також поставок озброєнь у зони конфліктів; поширення взаємовигідного співробітництва в розвитку транспортного коридору TRACEKA [4].

Стратегічним завданням участі України в ГУАМ стало не тільки прагнення до спільної взаємодії держав щодо відстоювання власних інтересів у рамках СНД, але й важливим механізмом реалізації українських інтересів на Кавказі.

Проте співробітництво у військовій та енергетичній галузях, хоча й є критично важливим для країн ГУАМ, має бути максимально диверсифікованим і поширюватися на такі сфери, як боротьба з організованою злочинністю, нелегальними трансферами, наркомафією, міжнародним тероризмом тощо.

Отже, можливості ГУАМ як Міжнародного дорадчо-консультативного органу варто активно використовувати для узгодження і вироблення спільної позиції держав-членів коаліції під час вирішення спірних проблем СНД. Реалізація конкретних економічних завдань має бути основою для визначення форм забезпечення регіональної безпеки.

Одним із головних об'єднувальних стимулів для членів цієї організації стала наявність спільного інтересу до подальшого відмежування від Росії як у політичному, так і в економічному плані – через створення альтернативних шляхів транспортування енергоносіїв. Кроком у цьому напрямку стало прийняте в січні 1999 року країнами ГУУАМ рішення створити свій миротворчий батальйон, який міг би бути задіяний за мандатом ООН або іншої міжнародної організації.

Ще на початку 1998 року Україна виступила з ініціативою створити спільний підрозділ для потреб Кавказького регіону (тоді ще в рамках ГУАМ). Проте війна на Кавказі і побоювання щодо втягнення в реальні бойові дії, з одного боку, і вагання з приводу негативного впливу української активності в цьому регіоні на розвиток відносин із Москвою, з іншого, – певною мірою загальмували формування миротворчого батальйону на Кавказі.

З огляду на стратегічні інтереси України в Закавказзі, позиція України могла б виявитися в підтримці прагнення Азербайджану та Грузії до поглиблення співпраці з НАТО. У цьому контексті доцільною є підтримка грузинських пропозицій щодо низки заходів РСАП на Кавказі, зокрема проведення конференцій, семінарів, зустрічей експертних груп, візитів членів Політкомітету НАТО, співпраця в подоланні надзвичайних ситуацій, запобіганні незаконній торгівлі зброєю і транспортуванні наркотиків.

Логічним продовженням такої спрямованості політики України може бути ініціювання діалогу з НАТО у форматі “26+4” (ГУАМ).

Зважаючи на зацікавленість України в поглибленні традиційно дружніх стосунків з Молдовою, доцільним є сприяння розширенню співробітництва цієї держави з Північно-атлантичним Альянсом та поглиблення українсько-молдавської взаємодії у рамках РСАП/ПЗМ (одним з напрямків такої взаємодії могло б стати активніше залучення Молдови до участі у військових навчаннях в рамках та в дусі ПЗМ на території України).

Стосовно ідеї організації діалогу з НАТО в рамках РСАП у форматі “26+4” слід відзначити, що в рамках РСАП існує формат “26+n”, який дає можливість проводити консультації певної групи держав з НАТО з питань спільної зацікавленості сторін. Україна загалом підтримує ідею такого діалогу з НАТО та пропонує вивчити це питання разом з НАТО і готова взяти ініціативу на себе. На особливу увагу при цьому заслуговують аспекти, пов'язані з діяльністю та інтересами НАТО, і передусім – вирішення проблем енергопостачання та необхідність врегулювання регіональних конфліктів.

Говорячи про співробітництво у форматі “26+4” з питань врегулювання регіональних конфліктів, насамперед слід звернути увагу на проблему вирішення Нагірно-Карабахського конфлікту. У ситуації, що склалася, позитивне вирішення цієї проблеми можна прискорити за рахунок підключення до переговорного процесу нових учасників, зокрема України, яка має власні впливи на країни регіону, а також і статус незацікавленої сторони в конфлікті. Участь нашої держави в процесі врегулювання зміцнило б довіру до неї з боку наших партнерів по ГУАМ – Грузії та Азербайджану, а також сприяло б включенню Вірменії в діяльність цього регіонального об'єднання. Участь України в процесі карабахського врегулювання також більшою мірою включить її у процес формування загальної системи стабільності і безпеки на Кавказі.

Не менш важливим чинником, що визначатиме перспективи співробітництва України з НАТО, є Придністровське питання. Ця проблема буде дедалі більше цікавити НАТО з наближенням другої хвилі його розширення на Схід. З прийняттям Румунії в члени Альянсу проблема врегулювання Придністровського конфлікту буде безпосередньо зачіпати інтереси безпеки НАТО. Як одна з країн-гарантів Україна сприятиме якнайшвидшому врегулюванню Придністровського

конфлікту та збереженню територіальної цілісності Республіки Молдова. По-перше, цей конфлікт безпосередньо зачіпає також інтереси її національної безпеки і недоторканість її державних кордонів, а по-друге, участь України в процесі врегулювання конфлікту відповідає політиці сприяння розширенню співробітництва Молдови з Північноатлантичним Альянсом [5].

Отже, враховуючи вищезгадане, можна дійти висновків:

дії держав центральноазійського регіону, а також ГУАМ сьогодні можна сприймати як спробу вибудувати регіональні системи безпеки, оскільки система колективної безпеки, що вибудовувалася в рамках ДКБ, не виправдала очікувань усіх держав-учасників СНД у контексті світового порядку;

держави, що підписали Договір, вибудовуючи нову систему колективної безпеки, реально стали усвідомлювати, що, функціонуючи на принципах ООН й ОБСЄ, створювана ними система стане складовою частиною майбутньої загальної й всеосяжної системи безпеки для Європи й Азії, що не можна ставити завдання створення замкнутого військового союзу або блоку, що Договір повинен бути відкритий для приєднання усіх зацікавлених держав, що розділяють його мету й принципи.

Отже, враховуючи своєрідний наступальний прагматизм зовнішньої політики Росії, для України надзвичайно важливим є пошук альтернативних схем забезпечення територіальної цілісності, непорушності державних кордонів, економічної і воєнної безпеки нашої держави.

У ситуації, що склалася, досить перспективним напрямком співробітництва України з Північноатлантичним Альянсом міг би бути розвиток відносин у форматі “26+4”(НАТО+ГУАМ).

По-перше, інтереси України багато в чому збігаються з інтересами держав ГУАМ. Так, Україна має значні інтереси в Транскавказькому регіоні та в Центральній Азії, обумовлені формуванням нових транспортно-комунікаційних коридорів, нових систем безпеки в Чорноморсько-Каспійському геополітичному просторі.

По-друге, об'єднання ГУАМ в жодному разі не має на меті створення будь-якого антиросійського блоку або “буферної зони” між країнами НАТО і РФ. Воно насамперед пов'язане саме з пошуками нових, ефективніших і взаємовигідніших схем регіонального співробітництва в пострадянському просторі.

По-третє, надзвичайно важливим є те, що створення ГУАМ було підтримано Північноатлантичним Альянсом. Свідченням цього є участь членів ГУАМ в ювілейному Вашингтонському саміті НАТО, а також заява Польщі, яка є членом НАТО, про готовність Варшави приєднатися до ГУАМ.

Останнім часом більшого значення набуває і, очевидно, набуватиме розвиток регіонального співробітництва у контексті миротворчості в рамках ГУАМ. Реалізація миротворчого потенціалу України в рамках ГУАМ залежатиме від процесу врегулювання конфліктів в Молдові, Грузії та Азербайджані.

На черговому саміті країн-учасниць ГУАМ, який проходив 22 травня 2005 року у Кишиневі, Президентом України було висунуто ініціативу щодо створення спільного військового підрозділу ГУАМ для участі у миротворчих операціях під егідою ООН за рішенням Ради безпеки ООН, під егідою ОБСЄ або інших регіональних організацій відповідно до статуту ООН.

Країни-учасниці ГУАМ підтримали ініціативу української сторони. Про цей намір свідчить заява Міністра оборони України Анатолія Гриценка по прибутті до Москви для участі у черговому засіданні Ради міністрів оборони держав-учасниць СНД.

Він також додав, що у військових відомствах України, Грузії, Азербайджану і Молдови вже підготовлені пропозиції щодо створення спільного миротворчого батальйону для виконання миротворчих і гуманітарних завдань. Миротворчий батальйон ГУАМ складатиметься з трьох рот, мінометного взводу, розвідувального взводу, взводу зв'язку, інженерно-саперного взводу, взводу військової поліції, роти матеріально-технічного забезпечення та інших підрозділів забезпечення. Чисельність батальйону становитиме близько 530 осіб, при цьому кожна з держав буде представлена приблизно на рівні однієї роти, але підрозділи забезпечення більшою мірою будуть за квотою України. На озброєнні батальйону будуть стояти бронетранспортери БТР-70 та БТР-80,

бойові розвідувально-дозорні машини БРДМ-2, міномети та стрілецька зброя. Командир і начальник штабу батальйону будуть заміщуватися на ротаційній основі згідно з алфавітним порядком назв країн ГУАМ. Національні складові спільного підрозділу постійно дислокуватимуться на своїй національній території, але кожного року проводитиметься два командно-штабних навчання за участю усього складу штабу батальйону на території держави, від якої призначений командир.

Крім того, для узгодження, досягнення взаємосумісності, готовності до виконання завдань згідно з планами, затвердженими чотирма сторонами, в рамках Програми НАТО „Партнерство заради миру” проводитимуться навчання. Рішення про скерування контингенту в конкретну „гарячу точку” ухвалюватиметься на підставі відповідного мандату та за згодою усіх сторін.

Говорячи про законодавчу основу створення і функціонування миротворчого контингенту ГУАМ, Анатолій Гриценко зазначив, що це рішення затверджуватиметься на рівні міністрів оборони України, Грузії, Азербайджану і Молдови у вигляді пропозицій, які схвалить глави держав ГУАМ. Далі ця угода згідно з українським законодавством має бути ратифікована Верховною Радою, а рішення щодо скерування контингенту у конкретну зону конфлікту прийматиметься на засіданні Ради національної безпеки і оборони України, а потім проект відповідного закону буде направлено на розгляд парламенту [6].

Отже, участь підрозділів Збройних сил України в миротворчих операціях під егідою регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки, ще раз підтвердила, що Україна бере активну участь у зміцненні миру та довіри між державами, заявляє про свою готовність конструктивно співпрацювати із зацікавленими сторонами у вирішенні актуальних проблем сьогодення, поступально крокує вперед шляхом інтеграції до європейського та світового співтовариства.

1. Біла книга 2006: оборонна політика України // Військо України. – 2007. – № 4. – 95 с. 2. Миротворча діяльність Збройних сил України: досвід, проблеми та перспективи: Тематичний збірник // Під заг. ред. С.О. Кириченка. – К.: ННДЦ ОТ і ВБ України, 2006. – 297 с. 3. Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. – К.: Стило, 2002. – 314 с. 4. Пирожков С., Парахонский Б. Формирование модели регионального сотрудничества в системе ГУУАМ // Украина и проблемы безопасности транспортных коридоров в черноморско-каспийском регионе: Материалы I Международной науч. практ. конф. (Севастополь, 8–9 июня 1999 г.). – К.: Нац. ин-т украинско-российских отношений, Фонд Фридриха Эберта, 1999. 5. Мхитарян Н. ГУУАМ, Європа і світ // Політика і час. – 2002. – №12. – С. 58–64. 6. Миротворчий контингент ГУАМ... // Військо України. – 2007. – № 7. – С. 13.